

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

Bihari Rita:

**A Nyugat-Balkán regionális biztonsági dinamikájának kérdései az
Európai Unió transzformatív hatásának tükrében**

című doktori (PhD) értekezéshez

Témavezető: Dr. habil. Remek Éva

Budapest, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

Témaválasztás és kutatási probléma.....	3
Kutatási célok és kérdések	6
Hipotézisek.....	7
Kutatási módszerek	8
Az elvégzett vizsgálat tömör leírása fejezetenként	11
Összegzett következtetések	12
Új tudományos eredmények.....	17
A kutatási és tudományos eredmények gyakorlati felhasználhatósága, ajánlás.....	18
A szerző a témában eddig megjelent publikációi.....	20
A doktori értekezés benyújtójának szakmai-tudományos életrajza	21

TÉMAVÁLASZTÁS ÉS KUTATÁSI PROBLÉMA

Az 1990-es években a volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSzSzk) háborús körülmények között hullott darabokra. Ennek következtében létrejött fiatal és törekeny államok nyugat-balkáni régiója az elmúlt évtizedek során többszintű transzformáción ment és megy keresztül jelenleg is. Egyszerre kellett a háború utáni stabilitás és megbékélés folyamatának kérdésével megküzdniük, miközben a háborús múlt örökségét felszámolva komoly politikai, gazdasági, társadalmi és biztonsági szektort érintő átalakulásokat igyekeztek és igyekeznek végrehajtani. A reformfolyamatok meghatározó keretét az európai és euroatlanti integrációk adják, ettől függetlenül viszont a soknemzetiségű államok kapcsolatai továbbra is olyan konfliktussal és feszültséggel terheltek,¹ amelyek csak és kizárólag a Nyugat-Balkán sajátjai. A hidegháború után, szinte egyidőben a délszláv háborús eseményekkel, a regionális biztonság iránti érdeklődés megnövekedett, amelynek egyik eredményterméke a Kopenhágai Iskola által a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletként (RBKE – Regional Security Complex Theory; RSCT) ismert elemzési keretrendszer kidolgozása.² Mivel a biztonság társadalmilag konstruált, így az függ az adott ország és tágabb környezetének politikai gyakorlatától.³ A biztonság tehát nem szorítható le csupán katonai tényezőkre. A biztonság fogalmi bővülése fokozatosan előtérbe került olyan további szektorokkal, mint a politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti. Barry Buzan 2003-ban megjelent művében a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletének alapfelvetése, hogy a földrajzi közelség befolyásolja a fenyegetések terjedését, ami által a biztonsági dinamika intenzívebb egymáshoz közel eső országok között. Ez a megállapítás a hagyományos és a nem hagyományos biztonsági kihívások esetében is helytálló, amelynek értelmében az így létrejövő regionális biztonsági dinamika az, ami regionális biztonsági komplexumként egy bizonyos országcsoportot megkülönböztet, amelyeken belül alkomplexumok is lehetnek, mint az Európai Regionális Biztonsági Komplexumon (ERBK) belül elhelyezkedő Nyugat-Balkáni Regionális Biztonsági Alkomplexum.⁴ A Regionális Biztonsági Komplexum Elmélete az az elmélet, amelyben a régió a biztonság perspektívájából vizsgálható.⁵ Az adott országok által a biztonság érdekében vállalt tevékenységek regionálisan

---

¹ Dobrowieczki Péter – Orosz Anna: A Nyugat-Balkán. In: Szálkai Kinga – Baranyai Tamás Péter – Szarka E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák I.* Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019. 275-276.

² Buzan, Barry – Waever, Ole: *Regions and Powers: The Structure of International Security.* Cambridge: UK, Cambridge University Press, 2003.

³ Buzan, Barry – Waever, Ole – Wilde, Jaap de: *Security. A New Framework For Analysis.* Colorado: USA, Lynne Rienner Publishers Inc., 1998. 23-45. Lásd továbbá: Ejodus, Filip: *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi.* Beograd: JP Službeni glasnik: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2012. 107., Vilijams, Pol D.: *Uvod u studije bezbednosti.* Beograd: Službeni glasnik: Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, 2012. 120.

⁴ Buzan – Waever (2003) i. m. 45-64.; Lásd továbbá: Ejodus (2012) i. m. 117-118.

⁵ Buzan – Waever (2003) i. m. 43-44.

kapcsolódnak, ahol erős a nemzeti kölcsönhatás, illetve egyszerre a nemzeti és globális biztonsági tényezők is hatással vannak.⁶

„A regionális biztonság a biztonság területi kiterjedésének lokális szintjét meghaladó szintje. Az érintett, s kellő eszközökkel rendelkező állam ekkor nemcsak a közvetlen szomszédságát, hanem az egész régiót saját biztonsági igényei mentén alakítja át, kiküszöbölve a lehetséges fenyegetéseket.”⁷ Tóth Péter gondolatai tökéletesen bevezetik azt a tudományos problémát, amely az értekezés létrejöttét is befolyásolta. A nyugat-balkáni régió ugyanis instabilitása okán gyakran kerül a figyelem középpontjába. Hagyományos és modern biztonsági kihívások nehezítik a régió mindennapjait, amelyek sajátos biztonsági dinamikát kölcsönöznek a térség számára.⁸ A régió országai közötti tartós konfliktus miatt viszont nem alakult ki az a belső erő, amely lehetővé tette volna a régió biztonsági szempontokat prioritizáló átalakulását. A stabilitás és az együttműködésre készítés megteremtése érdekében a külső beavatkozás állandósult a régióban. Az egyik ilyen és regionálisan a legnagyobb biztonsági aktorként is fellépő külső erő az Európai Unió (EU). A disszertáció pedig az EU befolyásának hatására változó regionális biztonsági dinamikát vizsgálja. Az EU által a biztonság szélesan értelmezett szektoraiban használt eszközök⁹ eredményessége kapja a fő fókuszot annak mérhetősége érdekében, hogy a regionális biztonsági dinamikát hogyan tudja akképpen formálni, hogy a szorosabb együttműködés felé terelje a régiót, egy biztonsági közösség kialakítása céljából. Ebben az értelemben tehát nemcsak a biztonsági dilemma leküzdését feltételezi mindez, hanem politikai, gazdasági együttműködést és bizonyos mértékű regionális identitást is.¹⁰ Természetesen a kutatás során is egyértelmű hatótényező volt, hogy nem az EU az egyetlen nagyhatalmi szereplő a régióban, azonban az ezredfordulót követően az EU vette át a régiós vezető szerepet. Továbbá az egyetlen olyan nemzetközi aktor, amelyhez történő integrációban a régió országai kivétel nélkül elkötelezték magukat. A régióban jelenlévő belső gyengeség viszont teret ad olyan további külső irányú hatásoknak, amelyben egyszerre hat a régióra az integráció és a dezintegráció folyamatának turbulens hatása. Az Európai Unió a 2000-es évek óta aktív a régióban és habár bővítéspolitikáján keresztül, éves előrehaladási jelentéseket és benne ajánlásokat fogalmaz meg, regionális stratégiákat és cselekvési terveket készít és fogad el a

---

⁶ Ayoob, Mohammed: From regional system to regional society: Exploring key variables in the construction of regional order. *Australian Journal of International Affairs*, Volume 53. Issue 3. 1999. 242. Lásd továbbá: Buzan – Wæver (2003) i. m. 43.

⁷ Tóth Péter: In: Gazdag Ferenc (szerk.): *Biztonsági tanulmányok - biztonságpolitika*. ZMNE, Budapest, 2011. 15.

⁸ Kinsella, David – Russett, Bruce – Starr, Harvey: *World politics: The menu for choice*. Wadsworth: USA, Cengage Learning, 2012. 15-16.

⁹ Baldwin, David A.: *Economic statecraft*. Princeton: USA, Princeton University Press, 1985.

¹⁰ Nye, Joseph S. Jr.: *Soft power: The means to success in world politics*. New York: USA, PublicAffairs, 2004.

régió számára, mégis hiányzik a világos napirend és a határidők elmulasztásának szankcionálása, az egyértelmű jövőkép, és a mérhetőség a Nyugat-Balkán fejlődése számára. Ehelyett az EU egyfajta hitelességi válságot teremtett a térségben önmagával szemben, miközben a régió országainak deklarált elköteleződése nem feltételez politikai akaratot. Egy ilyen dinamikában az Európai Unió tud-e olyan transzformációs erővel bírni, hogy eleget tegyen a biztonsági közösség minimumkövetelményeinek?

A 2004-es bővítési hullámban, a volt kelet-közép-európai szocialista tagköztársaságokban végbemenő változásokat szintén az EU-tagság perspektívája inspirálta, amely fejlődésüket egyértelműen a demokrácia, a piacgazdaság és a jogállamiság felé irányította, miközben a térségre szintén jellemző volt a nacionalizmus és az intenzív biztonsági kockázat. A nyugati politikai, gazdasági és biztonsági struktúrákba való beilleszkedési törekvés azonban érvényesült az országok belpolitikájában, amely konszenzus biztosította az utat a regionális együttműködés elmélyítéséhez, így az EU befolyása a regionális biztonsági dinamika megváltozásához vezetett, a biztonsági közösség kiépítése irányába.¹¹ A hangsúly tehát a regionális szereplők attitűdjén és egymáshoz fűződő kapcsolatain van, amely által alakítható a regionális biztonsági dinamika természete. Így a kutatás szempontjából, a regionális biztonsági komplexumok átalakulásának belső iránya az elsődleges, amelyet az EU transzformatív hatásának tükrében vizsgálunk.

A témaválasztást a személyes érdeklődésen túl, a korábbi tanulmányok alatt folytatott kutatásaim generálták. Elsősorban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szláv és Balti Filológiai Intézetének szlavisztika alapszak, szerb szakirányán, ahol a szerb nyelv mellett, a régiót kulturális aspektusából is megismerhettem, másodsorban pedig a Nemzeti Közszolgálati Egyetem nemzetközi biztonság- és védelempolitikai mesterképzésén írt diplomamunkám témáját képezte a régió egyik országa, nevezetesen Bosznia-Hercegovina és a Daytoni Békeszerződés felülvizsgálatának szükségessége. Habár az említett kutatások szorosan kapcsolódnak a disszertációhoz, a jelenlegi nézőpont egy új irányvonalat képez. A kutatás újszerűsége abban rejlik, hogy habár nemzetközi tanulmányok korlátozott mértékben, hazai kutatások viszont alig foglalkoznak a nyugat-balkáni regionális biztonsági dinamika formálódásával, holott a régió szakirodalma kifejezetten széles spektrumon mozog. Újszerűsége továbbá az úgynevezett *research gap*, azaz a kutatás iránya, mivel gyakorlatilag az EU hatására végbemenő változásokat – Szerbia (Szerb/Szerbia Köztársaság; továbbiakban: Szerbia), Montenegró, Észak-Macedónia (Észak-Macedónia Köztársaság; továbbiakban:

---

¹¹ Kavalsi, Emilian: *Extending the European Security Community: Constructing Peace in the Balkans*. London and New York: Tauris Academic Studies, 2008.

Észak-Macedónia), Albánia (Albán Köztársaság; továbbiakban: Albánia), Bosznia-Hercegovina és Koszovó (Koszovói Köztársaság; továbbiakban: Koszovó) – esetenként vizsgálja, amiből a regionális dinamika változására holisztikus perspektívából tekint. Teszi mindezt tág időkeretben 1991 – 2021 között, annak érdekében, hogy a biztonsági közösség evolúciós fázisainak mérésében elsősorban az akadályképző tényezőket is feltárja, a biztonsági dinamika lehetséges változatának előrejelezhetősége érdekében. 2021, mint év két szempontból meghatározó, az első, hogy a változást megközelítőleg egy generációnyi időkeretben kívántam vizsgálni. Másrészt, ami politikailag meghatározó, Angela Merkel német kancellár 2021. decemberi nyugdíjba vonulása 16 év hivatali idő után, ami idő alatt az EU nyugat-balkáni politikájának mozgatórugója volt. Alapvetése volt, hogy a demokrácia és az európai értékek elé helyezte a regionális stabilitást, a stabilokrácia támogatásának árán is. Távozása bizonyosan változást hoz az európai attitűdben, azonban, hogy az általa folytatott „*carrot and stick*” taktika folytatódik-e, azt az értekezés nem kívánja vizsgálni.¹²

A téma aktualitása szinte folyamatosnak tekinthető az elmúlt 30 év távlatából is. Jugoszlávia összeomlása, a délszláv háborúk, a koszovói fegyveres konfliktus, majd a stabilitás, az építkezés, az átmenet időszaka és az integráció melletti elköteleződés állandó vizsgálódások középpontjába állította a ma is számos biztonsági kihívással küzdő régiót.

KUTATÁSI CÉLOK ÉS KÉRDÉSEK

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

A kutatást és a disszertáció kifejtését három tematikában öt kérdés határozza meg a következők szerint:

1. Melyek a Nyugat-Balkáni Regionális Biztonsági Alkomplexum biztonsági dinamikájának mozgatórugói, milyen dinamikát mutat jelenleg a régió?
2. a.) Miért az EU a régió vezető biztonsági aktora? Hogyan, milyen eszközök útján befolyásolta a Nyugat-Balkán regionális biztonsági dinamikáját?
b.) Összefügg-e a régió transzformációja az EU politikájával? Hogyan változott, milyen evolúciós fázist ért el a regionális biztonsági dinamika az EU regionális szerepvállalása mentén?
3. a.) A regionális szereplők többdimenziós vizsgálata által mely akadályozó tényezők azonosíthatók, mint a regionális biztonsági dinamika fejlődésének gátja?

---

¹² Velebit, Vuk: Angela Merkel's legacy in the Western Balkans. Veridica, 2021.
<https://www.veridica.ro/en/editorials/angela-merkels-legacy-in-the-western-balkans> (Letöltve: 2024.04.17.)

b.) Milyen fejlődési irányok valószínűsíthetőek a regionális biztonsági dinamikának megfelelően a Nyugat-Balkán, mint regionális biztonsági alkomplexum számára? Összességében az EU milyen mértékben alakította a regionális biztonsági dinamikát 2021-ig?

KUTATÁSI CÉLOK

A bizonyítás során a kérdések és hipotézisek arányát követve öt fő célkitűzést kívánok megvalósítani:

C1: Fel kívánom tárni – a dokumentumelemzés eszközét használva – a nyugat-balkáni regionális biztonsági alkomplexum lényegi jellemzőit, biztonsági indikátorait, amelyek mentén meghatározni tervezem a régió aktuális biztonsági dinamikáját.

C2-a: Ismertetni kívánom röviden az Európai Regionális Biztonsági Komplexumot, illetve az Európai Uniót – szintén a dokumentumelemzés eszközével – ezen belül pedig részletesen tervezem elemezni a régiót érintő főként önálló transzformációs tevékenységét.

C2-b: Elmélet-tesztelő folyamatkövetés alkalmazásával igazolni kívánom az EU transzformatív hatását a régiós biztonsági dinamika változására.

C3-a: A transzformációs index, az uniós előrehaladási jelentések és az országos biztonsági stratégiák elemzésével az előzőekben megismert biztonsági dinamika evolúciós fázisát kívánom magyarázni a regionális szereplők oldaláról történő átalakulás többdimenziós hatásvizsgálatával, amelynek részeként a biztonsági dinamika fejlődési gátjait tervezem azonosítani.

C3-b: Igazolni tervezem a megszerzett információk birtokában, a szcenárió-elemzés eszközehez folyamodva az alkomplexumot érintő változások lehetséges kimenetelét, fókuszot képezve abban az Európai Unió szerepére.

HIPOTÉZISEK

A kutatási kérdéseknek megfelelően az alábbi hipotézisek bizonyítására törekszem:

H1: A Nyugat-Balkánon a regionális biztonsági dinamika az elmúlt években sokkal összetettebbé vált, illetve egyedülálló és sajátos módon alakult át. Mindezt a barátság és ellenségeskedés egymásba fonódó, illetve egymástól eltartó kapcsolatainak mintái határoztak meg, amellyel keretet adtak a hagyományos biztonsági kihívások fennmaradásához, miközben új típusú biztonsági kihívások is terhelik a régiót. A régió biztonsági mintái az egymásra utaltság mértéke alapján kellően intenzívek, nyitottak, megoldatlan kérdéseket hordoznak.

H2-a.: Az EU, mint külső beavatkozó félnek, nincs alternatívája annak tekintetében, hogy átfogó fejlődési koncepciót kínáljon a régió számára. Az EU többdimenziós kétoldalú és regionális politikáinak kombinációja révén befolyásolja a térség biztonsági dinamikáját.

H2-b.: Az EU politikája és a nyugat-balkáni régió átalakulása összefügg. Az Európai Unió nyugat-balkáni megközelítése, annak változása, a régiót a negatív biztonsági mintáktól a pozitív biztonsági minták felé terelte. Visszaszorítási politikáját 1995 után felváltotta a regionális megközelítés, 1999-et követően pedig a koszovói konfliktus ösztönözte az EU-t egy sokkal ambiciózusabb politika felé, amely a nyugat-balkáni regionális biztonsági dinamikát az európai regionális biztonsági közösségi térbe igyekszik terelni.

H3-a.: A regionális biztonsági dinamika fejlődésének útjában a régió országainak belső problémái állnak. A konfliktus utáni térség narratívájában átmeneti megoldások születtek. A kohézió és a politikai akarat hiánya több területen is tényező. A biztonsági dinamikában még mindig jelen van a biztonsági dilemma, a túlzott hatalomkoncentráció, az eltérő biztonsági és védelmi orientáció, amelyek gyenge alapot adnak a regionális biztonsági együttműködés fejlesztéséhez.

H3-b.: A nyugat-balkáni alkomplexum biztonsági dinamikája, habár régóta formálódik, mégis a biztonsági rezsim a legvalószínűbb jövőkép a régió esetében, amelynek kialakulása még nagyon sokáig elhúzódhat. Az uniós integráció vonzó erő a térségben, viszont önmagában az EU-tagság nem elegendő motívum. Az EU a regionális biztonsági dinamikát, mindössze korlátozott mértékben volt képes alakítani 2021-ig.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

A kutatás a társadalomtudományokon belül, a hadtudományok területén a nemzetközi biztonsági tanulmányokhoz kapcsolódik. A kutatás komplex jellegéből adódóan interdiszciplináris kitekintéssel van egyéb társterületekre olyan mértékben, hogy a fókusz hangsúlyosan a biztonsági tanulmányokban alkalmazott regionális biztonságra összpontosul.

A disszertáció elsősorban magyar, angol, valamint szerb nyelvű primer és szekunder forrásokra támaszkodik, ami az elméleti keretet meghatározó szakirodalom felhasználása mellett, további nemzeti biztonsági és védelmi stratégiákat, uniós és egyéb nemzetközi stratégiákat, valamint a régiót érintő transzformáció végrehajtásának éves jelentéseit elemzi.

A kutatás alkalmazott kutatás, ugyanis analitikus stratégiát követve kíván a gyakorlatban is alkalmazható következtetéseket levonni. Mindezt egy alapvetően kvalitatív módszertanra alapozva, amely a kutatási téma jellege miatt saját számszerűsített mérést nem tartalmaz,

azonban kvantitatív elemeket, kiegészítő jelleggel igen, katonai-biztonsági, politikai, társadalmi, gazdasági vonatkozású statisztikai adatok formájában.

Az első két hipotézishez (H1 – második kérdéskör „a” hipotézise: H2-a) a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletére hivatkozva, a nyugat-balkáni regionális biztonsági alkomplexum belső dinamikájának, aktuális regionális biztonsági dinamikájának elemzésével, valamint az Európai Unió nyugat-balkáni regionális megközelítésének vizsgálatával jutunk el. A vonatkozó fejezetek ebben az esetben elsősorban a dokumentumelemzés módszertanát követik. A dokumentumelemzés mindkét hipotézis esetében azért megfelelő választás, mert kiválóan alkalmas az explicit módon megjelenő tartalmak, így a nemzetközi, európai, regionális és nemzeti szervezetek, intézmények és ügynökségek, valamint civil szervezetek, tudományos adatbázisok dokumentumainak vizsgálatára.¹³

A második kérdéskör második hipotézisének (H2-b) állítása a regionális biztonsági dinamikának transzformációjára, annak átalakulási ívére vonatkozik, amely az Európai Unió régiós megközelítésének változásával magyarázza a bizonyítani kívánt tételt. Mindezt elsősorban a regionális biztonsági dinamika három formációjának nyugat-balkáni adaptálása során elmélet-tesztelő folyamatkövetéssel¹⁴ vizsgálom. Az elmélet-tesztelő folyamatkövetést olyan esetben tudjuk alkalmazni, amikor deduktív módszerekkel, azaz az általános felvetésből, egy más meglévő tudásból, konkrét következtetéseket vonunk le, azaz újabb állításokat keletkeztethetünk. Tehát rendelkezünk bizonyos előfeltevéssel, amelynek szintaktikai átalakítása mentén, további konklúziót vonhatunk le. Az elmélet-tesztelő folyamatkövetés esetén az ok-okozati mechanizmusok relevanciáját vizsgálhatjuk. A Nyugat-Balkán esetében a három, Buzan által is leírt regionális biztonsági dinamika típusnak megfelelően vizsgálom a kiváltó okok mentén az EU regionális megközelítésének változását, hogy mindez a folyamat hogyan hatott a kialakuló biztonsági dinamikára. A folyamatkövetést ebben az esetben, úgy alkalmazzuk, hogy segítségével meghatározzuk a Nyugat-Balkán evolúcióját a konfliktusokkal terhelt, instabil területtől – amely a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletében konfliktusképződményként nevezett – egészen az európai békeövezetben feltörekvő szakaszát megvalósító régióig. Mindez segít megérteni az EU transzformatív eszközeinek alakulását és

---

¹³ Weber, Robert Philip: Basic Content Analysis. Beverly Hills, CA: USA, SAGE Publications 1985. 5-13.

¹⁴ Beach, Derek: Process-Tracing Methods in Social Science. In: Beach, Derek – Pederson, Rasmus Brun: Process-Tracing Methods. Foundations and Guidelines. The University of Michigan Press, 2013. 1-5.

https://disciplinas.usp.br/pluginfile.php/5569087/mod_folder/content/0/Textos/Beach%20and%20Pedersen%20%20Process-Tracing%20Methods%20-%20Foundations%20and%20Guidelines.pdf (Letöltve: 2023.07.11.)

alkalmazását is. Ez a módszer egy erőteljes analitikai eszköz a leíró és ok-okozati összefüggések feltárására.¹⁵

Önálló fejezetben kap helyet a disszertáció harmadik nagyobb témája, annak (H3-a) jelzésű hipotézise, amely a régió országainak egyenkénti, azaz esetenkénti többdimenziós-hatásvizsgálatát mutatja a biztonság tágran értelmezett katonai-biztonsági, politikai, társadalmi és gazdasági szektorában. A hipotézis alátámasztására a *Bertelsmann Stiftung Transformation Index (BTI)* módszertanát és elemzését használtam fel, amely általánosan a fejlődő és átalakuló országok előrehaladását méri, saját kritériumrendszer mentén. A módszertan alapján megszülető eredmény két indexet ad, úgy, mint a státuszmutató és a kormányzási index. Amíg az előbbi megmutatja, hol tart az adott ország a jogállami demokrácia és a szociális piacgazdaság felé vezető úton, addig a Kormányzási Index annak a politikai vezetésnek a minőségét méri, amellyel az átalakulási folyamatokat irányítják. A BTI átfogó adathalmazt kínál, amellyel egyszerre azonosíthatók a transzformációs stratégiák eredményei, az átalakulás trendjei és a sikerhez vezető tényezők.¹⁶ Az értekezés vonatkozó fejezete az így elkészült elemzésekből az Unió által megfogalmazott ajánlások mentén a kutatási kérdéshez igazítva a fejlődési korlátokat, lemaradásokat emeli ki. Hangsúlyos szerepet játszik továbbá a nyugat-balkáni országok dokumentumelemzés keretében vizsgált főként nemzeti biztonsági stratégiája is.

A harmadik nagyobb téma második és egyben az értekezés utolsó hipotézise (H3-b) a regionális biztonsági dinamika lehetséges további alakulásának lehetőségét, annak magyarázatát célozza meg az előzőekben már vizsgált okozati lánc dinamikájának ismeretében, amely szcenárióelemzéssel valósul meg. A szcenárió vagy másnéven forgatókönyv-módszer a kapott eredmények birtokában az EU befolyásolt nyugat-balkáni részkomplexum jövőbeli irányait, biztonsági dinamikáját vázolja, mivel a módszert egy lehetséges jövőbeli helyzet leírására használják, komplex elemzést feltételezve, amely nagyszámú különböző változó kölcsönhatásával járhat.¹⁷ A forgatókönyv-módszer alkalmazásának fő célja a jövő

---

¹⁵ Collier, David: Understanding Process Tracing. American Political Science Association, PS: Political Science and Politics, Vol. 44, No. 4, 2011. 824.

<https://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3827/2011%20Collier-Understanding%20Process%20Tracing%20with%20Addendum.pdf> (Letöltve: 2023.07.13.)

¹⁶ BTI Transformation Index Methodology; <https://bti-project.org/en/methodology#:~:text=Methodology%20The%20Bertelsmann%20Stiftung%E2%80%99s%20Transformation%20Index%20%28BTI%29%20analyzes.social%20change%20toward%20democracy%20and%20a%20market%20economy.> (Letöltve: 2023.07.13.)

¹⁷ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound) (2003). Handbook of Knowledge Society Foresight. 2017. 88. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2003/50/en/1/ef0350en.pdf> (Letöltve: 2022.05.21.)

kibontakozási módjainak bemutatása, először a kezdeti állapot leírásával, majd megvizsgálva azokat a kulcstényezőket, amelyek egy adott jövőbeli állapothoz vezetnek.¹⁸

AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLAT TÖMÖR LEÍRÁSA FEJEZETENKÉNT

A disszertáció három nagy és két további szerkezeti egységre bontható, amelyből az első bevezető rész az értekezés operatív információit tartalmazza. Feladata elsősorban tájékoztatást adni a témáról, a témaválasztás aktualitásáról és indoklásáról, mindezt úgy, hogy abban a tudományos probléma is kirajzolódik. A fejezet a szakirodalmi áttekintést követően bemutatja a kutatási kérdéseket, a kitűzött célokat és a kutatási kérdések mentén kialakított hipotéziseket. Kitér továbbá a módszertani alapvetésekre, eszközökre és magára az értekezés felépítésének összegzésére, és az elméleti keret részletes bemutatására.

Az első nagyobb fejezet a nyugat-balkáni regionális biztonsági alkomplexumról, annak sajátosságairól szól. A földrajzi, geopolitikai és definíciós lehatárolás után, feltárja a térség napjainkban érzékelhető kockázatait és kihívásait. Kiemelve a klasszikus és aszimmetrikus biztonsági kihívások közötti hangsúlyeltolódást. Bemutatva a régióban transzformációs erővel bíró külső aktorokat, nyomatékosítva az EU szerepét, levonva a következtetést, hogy aktuálisan mi jellemzi a régió biztonsági dinamikáját.

A második fejezet első része, a disszertáció szempontjából az Európai Uniót, mint a régióban jelentős biztonsági szereplőt részletesen tárgyalja. A fejezet az elméleti keret mentén haladva leírja az Európa Regionális Biztonsági Komplexumot, röviden bemutatja a komplexum központi szereplőjét, az Európai Uniót, és az uniós Közös Biztonság- és Védelempolitikát. Hangsúlyosabban kitér az EU nyugat-balkáni regionális biztonsági transzformátori tevékenységére és többdimenziós hatására a stabilizáció, az államépítés és béketeremtés, valamint a bővítéspolitika eszközeire, amely a regionális biztonsági együttműködés és dinamika elemzési alapját adja.

A második fejezet, második része ad képet a disszertáció szempontjából függő változóként vizsgált regionális biztonsági dinamikáról, a nyugat-balkáni biztonsági együttműködés evolúciós szintjéről. Az elméleti keret mentén vizsgálja az EU hatását a regionális biztonsági dinamika változásában a konfliktusformáció, a biztonsági rezsim és a biztonsági közösség feltételeinek megfelelően.

---

¹⁸ Lásd: Godet, Michael – Roubelat, Fabrice: *Creating the future: the use and misuse of scenarios*. Long range planning, Vol. 29, No. 2, 1996. 164-171.; Kosow, Hannah – Gaßner, Robert: *Methods of future and scenario analysis: overview, assessment, and selection criteria*. Bonn: Germany, German Development Institute (DIE), Vol. 39, 2008. 133. https://www.idos-research.de/uploads/media/Studies_39.2008.pdf (Letöltve: 2023.07.11.); Radeljak Kaufmann, Petra: *Scenario Method in Spatial Research and Planning*. *Hrvatski geografski glasnik*, Vol. 78, No. 1, 2016. 45-71. <https://hrcak.srce.hr/file/236297> (Letöltve: 2023.07.11.)

A harmadik nagyobb szerkezeti egység első felében a nyugat-balkáni EU integráció előtt álló hat ország – Szerbia, Montenegró, Észak-Macedónia, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó – esettanulmánya található, amelyet katonai-biztonsági, politikai, társadalmi, gazdasági dimenzióban, az aktuális dinamika magyarázataként, annak okozati láncait feltárva vizsgál az értekezés. Az elemzés a biztonsági közösség feltörekvő szakaszának minimum szempontrendszerét használva nemzeti és regionális megfogalmazásban is kutatja a biztonsági közösség fejlődését hátráltató tényezőket.

A harmadik fejezet rövidebb második részében mindezen információt felhasználva megrajzolja a regionális biztonsági alkompexum jövőben opcionálissá válni képes variációinak lehetséges kimeneteleit, melyekből kiemelve tárgyalja a biztonsági közösség nyugat-balkáni megvalósíthatóságának irányát.

Az utolsó szerkezeti rész a következtetésekben tárgyalja a disszertáció eredményeit, a célok és a hipotézisek vizsgálatának eredményét, az új tudományos eredményeket és azok gyakorlati hasznosulását, alkalmazását.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Az értekezés keretében öt kutatási kérdés kibontása kapott helyet, amelyek vizsgálata a Regionális Biztonsági Komplexum Elmélete, mint keret – abban is főként a meghatározott regionális biztonsági dinamika tipizálása – mentén történt. A biztonság definíciós köre és a biztonság referenciaobjektumai idővel bővültek, így a katonai és politikai kérdéseken túl, olyan szektorokra is rámutat, amely potenciális kihívásokat hordoz. Alapvetően az értekezés az EU transzformációs hatását kívánta vizsgálni annak tükrében, hogy mennyiben formálta a regionális biztonsági dinamikát, majd holisztikus megközelítésben elemezte a transzformáció eredményeit. Ezzel a kutatás alátámasztani kívánta a Nyugat-Balkánnak, mint regionális biztonsági alkompexumnak a barátság-ellenségeskedés skálán elfoglalt helyét.

Az elméleti keret meghatározása szerint a földrajzi távolság döntő a fenyegetések terjedésében, ezért szomszédainkkal ilyen formában intenzívebb dinamikát tudunk kialakítani, amely a komplexum és alkompexum alapfeltétele is. Ennek megfelelően regionálisan a nemzeti és rendszerszintű tényezők erős kölcsönhatása érvényesül. Az elméleti keret megalapozza továbbá azt is, hogy minden komplexum központjában a regionális biztonsági dinamika áll, amelyeket több tényező alakít. A törekvés ezáltal az volt, hogy azoknak a szektoroknak, tényezőknek az átalakulását vegyük figyelembe, amelyek a legnagyobb eséllyel hatnak a regionális biztonság kimenetelére.

Az értekezés feltételezése pedig az volt, hogy az egyetlen közös stratégiai cél, amit a nyugat-balkáni országok kivétel nélkül megerősítenek az az EU integráció, ezáltal az EU, mint a térség vezető biztonsági aktora markáns befolyása által a regionális biztonsági alkompexum az európai biztonsági közösségbe adaptálható. Normatív erejénél fogva képes a magatartási minták megváltoztatására. Ilyen formában nem az integráció elérésének latolgatása a fontos, hanem az integrációs út maga. A transzformáció elemzése a legfontosabb ágazatokba nyújt betekintést a béke és biztonság akadályainak megismerésére.

A bevezetésben megfogalmazott elméleti keret és több szakirodalom is alátámasztja a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletének alkalmazhatóságát, amelynek keretei mentén elemzi az értekezés a Nyugat-Balkánt, mint regionális biztonsági alkompexumot. Az elemzett fejezett eredményeként látható, hogy a régió összetett biztonsági kihívásokkal nézz szembe, sajátos biztonsági mintáit meghatározza az ellentmondásos módon megjelenő barátság és ellenségeskedés egymásba fonódó és egymástól eltartó folyamatai, nem hordozza az európai regionális biztonsági komplexum jegyeinek összességét. Gyenge intézményrendszere, általános fejletlensége, háborús múltja, amely időben viszonylag közeli esemény a posztjugoszláv államok számára, sebezhetővé teszi őket és fenntartja a hagyományos kihívásokat, ahol a konfliktuspotenciál könnyen kirajzolódik. Eközben táptalajt képez a társadalmi hangsúlyeltolódást kapott új típusú biztonsági kihívásoknak, ahol pedig hiányzik a kezelési mechanizmus alapvető léptéke, a politikai és gazdasági konszolidáció felgyorsításához szükséges konszenzus. A régió instabilitása pedig megteremti a külső beavatkozás irányait, ahol a régió már nem saját dinamikáját állítja elő, és hordozza a proxy háború terepévé válás lehetőségét is. Az EU hatására a régióban viszont egy középtávú helyzet lett a mérvadó, ahol az alkompexum az európai regionális biztonsági közösségbe igyekszik haladni, annak ellenére, hogy a biztonsági kölcsönös függés mintái közül többségében a biztonsági rezsím elemeit hordozza, fenntartva a konfliktusképződmény tulajdonságainak kiújulását.

Az EU ezt felismerve egy magasabb integrációt kínál a régió országai számára, amelyben az alkompexumi jellemzők feloldódhatnak. Az EU (EK) 1992 óta jelen van a régióban és régiós attitűdjének megváltoztatása eredményeként vállalta a régió stabilizálását. Az elméleti keretnek megfelelően kijelenthető, hogy az EU nem csak globális hatalomként, de regionális hatalomként is jelen van a térségben, amely ilyen formában egyedülálló. Az EU tagság kérdése az, amely a nyugat-balkáni szereplőket nem osztja meg, másrészt egyik nemzetközi szervezet sem kínál hasonlóan kondicionált perspektívát, mint az EU, amely a régiós transzformáció legerősebb ösztönzője. Holisztikus megközelítést alkalmaz, több közös és önálló, kifejezetten a régió számára szóló kezdeményezés letéteményese, amelynek a legjobb példája a nyugat-

balkáni konfliktus által motivált EBVP kidolgozása, amelynek tesztterepe is maga a régió volt. Stabilizációs, csatlakozási politikája és pénzügyi eszközein túl a Közös Biztonság- és Védelempolitika révén gyakorolja hatását, tehát a koppenhágai kritériumokhoz történő felzárkóztatást biztonsági kritériumokkal egészítette ki a Nyugat-Balkán számára.¹⁹

Az EU politikája, mint közbeeső változó, a külső körülmények, mint független változó hatására alkalmazkodott és befolyásolta a régiós biztonsági dinamikát, mint függő változót. A transzformáció 1991-1995 közötti időszakban nem mérhető, az EU akkoriban ad hoc válságreakáló eszközökkel volt felvértezve, viszont 1995 után a visszaszorítási politika végével, egy új regionális szemlélettel az Unió közelíteni próbálta a régió országait, ahol már a biztonsági rezsím irányába tolódott a hangsúly, amelyet végül a koszovói konfliktus meghiúsított. Ezzel adva egy lendületet az EU számára, amely vállalta a régió stabilizálását és fejlesztését. Szocializációs mechanizmusán keresztül az európai békeövezet kiterjesztése kapott nyomatékot, amely folyamat jelenleg is tart. Összességében tehát átfogó megközelítéssel, széles körben alkalmazott kezdeményezései és a régióhoz fűződő attitűdjének megváltoztatásával hatást gyakorolt a térségre, ahol kijelenthető, hogy 2013-ra már elért egy pozitív irányú eltolódást a biztonsági dinamika spektrumán, amelyet Emilian Kavalski elitszintű biztonsági közösségként fogalmaz meg. Ez azt jelenti, hogy az Adler-Barnett elméletben a születő (feltörekvő) biztonsági közösségi szakasz az elérendő cél. A korábbi alkomplexumi elemzés, viszont arra enged következtetni, hogy a régió ebből a fázisból 2013 óta nem mozdult előre, még mindig nem érte el az aktuális dinamika evolúciója a következő fázist, azaz a reformok ellenére sem teljesülnek a következő fejlődési lépcsőfok kritériumai.

A régió országokénti többdimenziós vizsgálata megadja a választ a stagnálás okára, ugyanis olyan, a biztonsági kölcsönös függőség mintáit tartják fenn a 2021-es állapot szerint mint, a biztonsági dilemma, amely a konfliktusképződmény és a biztonsági rezsím karakterizálásába tartozik. Gyakorlatilag a régió országai nem zárják ki a fegyveres konfliktus lehetőségeit, a transzformáció hiányos végrehajtása pedig politikai és gazdasági megosztottságot teremtett, amelyben a megoldatlan biztonsági kérdések rákapcsolódnak a régió nemzeti, etnikai és vallási sajátosságaira, amelyek hátráltatják a regionális együttműködés kialakítását. Jellemző a túlzott hatalomkoncentráció, amely az intézmények funkcionalitását akadályozza, így a saját állampolgárok számára sem tud az állam kellő biztonsági garanciákat nyújtani, és ebből kifolyólag nem képes regionálisan és nemzetközi szinteken sem hozzájárulni a béke és

---

¹⁹ Lásd: Remek Éva: Az EU bővítésének biztonságpolitikai aspektusai In: Túrke András – Besenyő János – Wagner Péter (szerk.): Magyarország és a CSDP. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. 129-149. https://europavarietas.org/hu/hungary_csdp_handbook (Letöltve: 2023.05.21.)

biztonság megőrzéséhez. A régió országai másképp ítélik meg biztonsági és védelmi orientációjukat, amely alapjaiban rengeti meg a regionális biztonsági együttműködést, miközben a regionális biztonság önmagában nem motiváció a régiót vezető politikai elit számára. A regionális kezdeményezések nem eredményesek.

Gyakorlatilag az EU a lehető legszélesebb eszköztára ellenére, a demokrácia és demokratikus rendszer fejlődése még mindig nem szilárdult meg a régióban. A demokrácia formális keretei mögött a közigazgatási reformok lassúak, a politikai szektor instabil, a jogállamiság gyenge, amely könnyen ölt etnikai dimenziót, fokozva ezzel a régóta fennálló társadalmi feszültséget, ezek a tulajdonságok pedig a biztonsági dinamika pozitív előmozdításában hátráltató faktorként viselkednek. A gazdasági fejlődés többnyire stagnál, ami tovább erősíti a negatív dinamikát, a társadalom alapvető jogainak biztosítása papíron létezik, inkább csak deklarált, a gyakorlatban a végrehajtása szelektív és folyamatos elmaradásban van. Mindezeket pedig szakmai és anyagi kapacitás problémák terhelnek. Ennek következtében negatív hatással van a belső kohézióra, a közös identitás kialakítására, amely a biztonsági közösség kulcstényezője. Az elitszintű biztonsági közösségi szakasz beálltát követően tehát a fejlődés egyértelműen a politikai akarat hiányának tudható be, amelynek gyökerei mozgatói túlmutatnak a harmadik, iránymutató fél eszközein. A biztonsági dinamika évek óta a „húzd meg, ereszd meg” játék mentén feszül, gyakorta az embrionális szakaszból kitekintve a negatív dinamikát erősítve. Az így kirajzolódó minták azt a feltételezést támogatják, miszerint a régióban hosszabb távon a biztonsági rezsím fenntartása, mint biztonsági dinamika tud érvényesülni, amely az alkompexumi jellegét konzerválja a Nyugat-Balkánnak.

Az értekezés következtetése mindezek alapján, hogy meghaladják az EU transzformációs képességét azok a problémák, amelyek hagyományosan nehezítik a régió országainak kapcsolatát, és amelyek a regionális biztonsági dinamika fejlődését is visszatartják. A történelmi örökség, az ellenséges viszonyok, az intoleráns viselkedés, a térség biztonságának képét nagyobb mértékben formálja, mint az EU. A régió országai nem teljesen köteleződtek el a reformok és a megbékélés útján, a biztonsági dinamika az instabilként tipizált karakterekhez húz inkább. A regionális biztonságért mindezek alapján az országok maguk viselik a nagyobb rész felelősséget.

Hipotézisek vizsgálatának eredménye

A kutatási kérdések mentén, a kutatási célokkal összhangban az értekezés három nagyobb csoportban, összesen öt hipotézis bizonyítását és/vagy cáfolását tűzte ki maga elé.

Az első hipotézis, miszerint a Nyugat-Balkánon a regionális biztonsági dinamika az elmúlt években sokkal összetettebbé vált, egyedülálló és sajátos módon alakult át, az alkomplexum lényegi jellemzőinek, biztonsági indikátorainak feltárása mentén bizonyításra került. Jelenleg egyszerre hordozza a biztonsági rezsim, és a konfliktusképződmény mintáit, úgy, hogy közben az EU hatására alkomplexumi jellegéből igyekeznek az európai biztonsági közösség felé haladni.

A második tematika első hipotézise alapján az EU, mint külső beavatkozó félnek, nincs alternatívája annak tekintetében, hogy átfogó fejlődési koncepciót kínáljon a régió számára. Az EU többdimenziós kétoldalú és regionális politikáinak kombinációja révén befolyásolja a térség biztonsági dinamikáját. Az Európai Regionális Biztonsági Komplexum, benne az EU ismertetése révén, valamint a főként önálló, a régiót érintő transzformációs tevékenységének elemzése által szintén bizonyítást nyert a hipotézis. Megállapítható, hogy az EU a legtöbb gyakorlati mechanizmussal és szükséges politikai készségekkel rendelkező nemzetközi szervezet, hogy a régiót érintő kihívásokkal megbirkózzon. Földrajzi közelsége és az európai regionális biztonsági komplexumba illeszkedése okán érdeke is, hogy stabilizálja a régiót, amelyhez kompetenciái, politikai akarata és erőforrásai is rendelkezésre állnak.

A második tematika második hipotézise alapján az Európai Unió nyugat-balkáni megközelítése, és annak változása, a régiót a negatív biztonsági mintáktól a pozitív biztonsági minták felé terelte. Visszaszorítási politikáját 1995 után felváltotta a regionális megközelítés, 1999-et követően pedig a koszovói konfliktus ösztönözte az EU-t egy sokkal ambiciózusabb politika felé, amely a nyugat-balkáni regionális biztonság dinamikát az európai regionális biztonsági közösségi térbe igyekezik terelni. Az EU transzformatív hatását elmélet-tesztelő folyamatkövetési módszert alkalmazva alátámasztottam, amely hatás már 1995 után is jelentősnek bizonyult, mégis 1999 után lett meghatározó a regionális biztonsági dinamika formálásában. Ennek alapján a régió dinamikájának változása összefüggésbe hozható az EU régió iránt viselt politikájával. Az evolúciós kérdésben viszont megállapítható az is, hogy az EU mindössze az elitszintű szakaszt érte el a régió átalakításában, amelyet évek óta nem tudott megerősíteni és a következő fázisba juttatni.

A harmadik tematika első hipotézise szerint, a regionális biztonsági dinamika fejlődésének útjában a régió országainak belső problémái állnak. A konfliktus utáni térség narratívájában átmeneti megoldások születtek. A kohézió, a politikai akarat hiánya több területen is hiányzó tényező. A biztonsági dinamikában még mindig jelen van a biztonsági dilemma, a túlzott hatalomkoncentráció, az eltérő biztonsági és védelmi orientáció, amelyek gyenge alapot adnak a regionális biztonsági együttműködés fejlesztéséhez és amelyhez az EU erőfeszítései

önmagukban nem elegendők. A transzformációs index, az uniós előrehaladási jelentések és az országos biztonsági stratégiák elemzésével, valamint az átalakulás többdimenziós hatásvizsgálatával, azonosítható váltak a biztonsági dinamika fejlődési gátjai – a legtöbb szektorban a politikai akarat hiányára vezethetők vissza – amelyek magyarázatot adnak az evolúciós folyamat megrekedésére. Az országos elemzések esetében és regionális összevetésben is igazolttá vált a harmadik tematika első hipotézise.

A harmadik tematika második és egyben az értekezés utolsó hipotézise alapján a nyugat-balkáni alkompexum biztonsági dinamikája, habár régóta formálódik, mégis a biztonsági rezsim a legvalószínűbb jövőkép a régió esetében, amely még nagyon sokáig elhúzódhat. Az uniós integráció vonzó erő a térségben, viszont önmagában az EU-tagság és/vagy annak ígérete nem elegendő motívum az országok egymás iránti magatartásának megváltoztatására, a regionális biztonsági dinamikát tehát az EU mindössze korlátozott mértékben volt képes alakítani.

A vonatkozó vizsgálat után igazolttá vált és kijelenthető, hogy a biztonsági közösség fejlődése a jelenlegi politikai keretek között nem várható. Több olyan erős indikátor van jelen, amelyek akadályozzák a közös politikai és gazdasági haladást, valamint a biztonsági kérdések regionális megoldására irányuló törekvést. Ezek az indikátorok pedig elsősorban a regionális szereplők belső orientációjának kivetülései, amelyek leküzdésében még az uniós integráció perspektívája sem tudott – legalábbis 2021-ig – elegendő motiváció lenni.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Meghatároztam a nyugat-balkáni regionális biztonsági alkompexum aktuális biztonsági dinamikájának sajátos tényezőit. Ezzel igazoltam azt az állítást, hogy a régió átalakulása összetettséget és egyedi jegyeket mutat, amelyek bizonyítják, hogy a régió továbbra is alkompexumként kezelendő, annak ellenére, hogy az integrációs törekvéseivel elindult az alkompexumi jelleg feloldásának útján.
2. Kronologikus egységbe foglaltam az Európai Unió elsősorban önálló, kizárólag a Nyugat-Balkánra tervezett és adaptált kezdeményezéseit 1992-től egészen 2021-ig a stabilizálás, béketeremtés, államépítés és bővítési folyamat íve mentén, amelyek segítségével igazoltam, hogy az EU a régió vezető biztonsági aktora.
3. Folyamatkövetési módszert alkalmazva igazoltam az EU és a nyugat-balkáni regionális biztonsági dinamika változásának kongruenciáját, meghatározva a vonatkozó elmélet mentén a dinamikák típusát.

4. Bizonyítottam a nyugat-balkáni régió biztonsági dinamikájának stagnálását, azáltal, hogy több dimenzióban vizsgálva feltártam a regionális szereplők egyéni transzformációjának eredményállapotát, rámutatva a regionális együttműködés fejlesztésének legfontosabb akadályaira. Igazolva ezzel azt, hogy az EU legnagyobb sikerét a reformfolyamat beindításában érte el, a végrehajtásra gyakorolt befolyása közepesnek értékelhető, amíg a leggyengébb befolyását a régiót érintő nyitott kérdések megoldási mechanizmusában gyakorolta.
5. Igazoltam, hogy a nyugat-balkáni regionális biztonsági alkomplexum átalakulásának legvalószínűbb formája a biztonsági rezsim hosszú távú fenntartása és hogy a biztonsági perspektíva továbbra is bizonytalan a régióban. A regionális biztonsági dinamika változásának vonatkozásában, bizonyítottam, hogy az EU sikeres a térség békéjének megőrzésében, illetve nem mélyítette tovább a konfliktusokat, viszont a biztonsági közösség feltörekvő szakasza felé nem tudta terelni a régiót, mivel ez főként regionális belső tényezőktől függ.

A KUTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁS

A kutatás átfogó elemzés kíván lenni a Regionális Biztonsági Komplexum Elméletének egy olyan szegmense felhasználásával, amely a hazai kutatásokban nem kifejezetten jelenik meg, nemzetközi vonalon pedig korlátozott esetben érhető el, annak ellenére, hogy a Nyugat-Balkán tematikájú szakirodalom széles tárgykörben fellelhető. A regionális biztonsági dinamika vizsgálata, annak az értekezésben bemutatott elméleti kerete és az értekezés által kibontott formája a magyar kutatók számára is viszonyítási pont lehet, és nem csak a Nyugat-Balkán, hanem más, a regionális biztonsági komplexumok és altípusai mentén értelmezhető régiók vizsgálatára is. Interdiszciplináris jellegénél fogva azonban több területen is felhasználható, valamint több területe egyenként is tovább fejleszthető.

A kutatás oktatási jelleggel is felhasználható, elsősorban a nemzetközi biztonság- és védelempolitika szakok alap és mesterképzési szintjein a *Regionális Biztonság*, mint tantárgy keretében, továbbá a Hadtudományi Doktori Iskola Biztonsági Tanulmányok kutatási területén. Egyaránt szolgálhat segédletként a Magyar Honvédség (MH) háttéranyagainak összeállításához, külszolgálatra történő felkészítéshez ugyanis az MH állománya a legnagyobb ambíció szinttel az Egyesített Balkáni Hadszíntéren van jelen. Bosznia-Hercegovinában az EUFOR Althea és Koszovóban a KFOR kötelékében.

A Nyugat-Balkán, Magyarország 2020-ban elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiájában is megjelenik.²⁰ A régiót érintő konfliktusok Magyarország biztonsági helyzetére is hatással lehetnek. Az európai és euroatlanti integrációs folyamat sikeres lezárása, de akár már a folyamat felgyorsítása is csökkentené a régióra, így kapcsolatosan Magyarországra is nehezedő biztonsági kockázatokat. Magyarországnak aktív szerepe van, mint közvetlen szomszéd EU tagállamnak, hogy fenntartsa az uniós perspektívát, támogassa a bővítéspolitikát. Habár ahogyan korábban említettem, szerencsésen bőven akad hazai és nemzetközi szakirodalom a témában, a tapasztalat mégis az, hogy az 1990-es évek eseményeit követően a régió iránti érdeklődés lendülete lassan apadni kezdett, így alapvetően aktuális, friss kutatási eredmények kevésbé fellelhetők. Az értekezés ezt az űrt is igyekszik pótolni, és alapját képezheti honvédelmi és külügyi tárcák szakpolitikai döntéselőkészítésének.

Az értekezés egy tág témakört dolgoz fel, amely tartalmaz olyan részeket, amely az értekezést behatároló területi és tematikus korlátok miatt nem kerültek kibontásra, és olyan kérdéseket is felvet, amelyek azonban érdemesek lehetnek a további tudományos diskurzusra, úgy, mint hogy a biztonsági célokat, az akadály nélküli demokratikus folyamatokat, a bizalomépítést a régió országai képesek-e maguk elé tűzni? A közös biztonsági kihívások kezelését szolgáló közös stratégiai dokumentumot képesek-e létrehozni? Van-e igény olyan közös intézmény felállítására, amely felhatalmazással bír a regionális biztonság javításában? Van-e képesség, hogy a biztonság érdekében politikai és társadalmi nyomástól függetlenül cselekedjenek? Az értekezés az Európai Unió transzformatív hatását vizsgálja többdimenziós elemzéssel, viszont más, a régióban releváns nemzetközi szervezet így pl. a NATO hatása a regionális biztonsági dinamikára és kimondottan a biztonsági szektor reform folyamatára is vizsgálódás tárgya lehet. Az értekezés elsősorban a dinamika fejlődésének gátjait kutatta, így ennek inverze, a kiugrási lehetőségek, a közös kapcsolódási pontok feltárása is kiváló alapot teremthet új tudományos eredmények megfogalmazására. 2018-tól az Európai Unió új nyugat-balkáni stratégiát hívott életre, amelyet jelen értekezés is érint, viszont kifejezett fókusszal a stratégiára, annak elmúlt öt évnnyi hatása is kutatási kérdéseket indukálhat, csak, úgy, mint a 2022-ben elfogadott új uniós bővítési stratégia, vagy a belső kezdeményezésként létrejött Open Balkans együttműködés, illetve a 2023-ban létrejött Ohridi Megállapodás, amely a Belgrád-Pristina kapcsolatok normalizálását hivatott elősegíteni. Szerteágazó lehetőségeket és megannyi kutatási irányt rejt a régió, amelyek alátámasztják és megkívánják az ismételt hatásvizsgálatot, amelyek így újabb tudományos kérdéseket generálhatnak egy következő tanulmány számára.

---

²⁰ A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2020. évi 81. szám. 56. és 87. bekezdés, 2016, 2019.

A SZERZŐ A TÉMÁBAN EDDIG MEGJELENT PUBLIKÁCIÓI

- **Bosznia-Hercegovina: belső kihívások és EU integráció.** Hadtudományi Szemle (NKE), 2018. XI. évf. 2. sz. 111-126. https://epa.oszk.hu/02400/02463/00039/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2018_02_111-126.pdf (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Orosz hibrid módszerek a Nyugat-Balkánon.** Hadtudományi Szemle (NKE), 2019. XII. évf. 3. sz. 5-20. DOI: 10.32563/HSZ.2019.3.1 <http://real.mtak.hu/126247/1/hsz-2019-3-1-bihari-5-20.pdf> (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Radikalizmus a Nyugat-Balkánon.** Hadtudomány (MHTT), 2020. évi elektronikus lapszám 165-182. DOI 10.17047/Hadtud.2020.30.E.165 <http://real.mtak.hu/123911/1/BIHARI%20RITA%20Radikalizmus%20a%20Nyugat-Balk%C3%A1non.pdf> (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Társadalom és Identitás a Nyugat-Balkánon.** Felderítő Szemle (KNBSZ), 2020. XIX. évf. 1. sz. 97-117. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-1.pdf> (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Külső hatalmi érdekek a Nyugat-Balkán biztonsági szektorában.** Felderítő Szemle (KNBSZ), 2020. XIX. évf. 2.sz. 213-226. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-2.pdf> (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Security Issues in the Western Balkans.** National Security Review (MNSS), 111-127. Issue 2/2021. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2021_2_NSR.pdf (Letöltve: 2023.08.22.)
- **A Berlini Folyamat biztonsági aspektusai.** Szakmai Szemle (KNBSZ), 2022. XX. évf. 1. sz. 43-61. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2022_1_szam.pdf (Letöltve: 2023.08.22.)
- **A konfliktusformációtól a biztonsági közösségig - a nyugat-balkáni regionális biztonsági együttműködés fejlődése.** Szakmai Szemle (KNBSZ), 2022. XX. évf. 2. sz. 101-114. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2022_2_szam.pdf (Letöltve: 2023.08.22.)
- **Transznacionális biztonsági kihívások a Nyugat-Balkánon.** Hadtudomány (MHTT), 2022. évi elektronikus lapszám 202-2026. <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2022.32.E.202> /Tématerületi Kiválósági Program keretében a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával megvalósult publikáció/ <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/view/9165/7436> (Letöltve: 2023.08.22.)
- **A Nyugat-Balkán, mint biztonságot támogató régió.** Hadtudomány (MHTT), 2023. XXXIII. évf. 1. sz. 21-39. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2023.33.1.21> /Tématerületi Kiválósági Program keretében a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával megvalósult publikáció/ <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/view/11578/9357> (Letöltve: 2023.08.22.)

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÓJÁNAK SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Bihari Rita 1986. július 1-jén született Sátoraljaújhelyen.

Gimnáziumi éveit a Sárospataki Református Kollégiumban töltötte speciális angol tagozaton. Ezt követően felsőfokú tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szláv és Balti Filológiai Intézet szlavisztika alapszak, szerb szakirányán kezdte meg. Itt ismerkedett meg közelebbről a szláv civilizációval és kultúrával is, amelyek a délszláv régió iránti érdeklődésének alapjait képezték. Alapszakos egyetemi éveit kiváló minősítéssel zárta.

Az ELTE Bölcsészkarán a szlavisztika mellett, minor szakon iszlám művészeteket és az Állam- és Jogtudományi Karon politológiát is hallgatott, amelyek egyaránt terelték a biztonságpolitika felé.

2015 és 2017 között sikeresen, szintén kiváló minősítéssel végezte el a Nemzeti Közsolgálati Egyetem nemzetközi biztonság- és védelempolitikai mesterképzését. Ahol, mind a biztonságpolitika valamint, az európai és regionális biztonsági tanulmányok területéről is széleskörű ismereteket sajátított el. A Nyugat-Balkánnal hadtudományi szempontból ekkor kezdett foglalkozni, mesterképzésen írt diplomamunkája témája volt a Daytoni Békeszerződés felülvizsgálatának szükségessége.

2018-ban megkezdett doktori képzése alatt írt publikációiban viszont már nem csak Bosznia-Hercegovina, hanem regionális tekintetben a Nyugat-Balkán egésze megjelenik, amely publikációk közül több a Tématerületi Kiválósági Program keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alap támogatásával született meg. A Magyar Tudományos Művek Tárában jelenleg 10 publikációt és egy konferenciaközleményt jegyez.

2020 óta tagja a Magyar Hadtudományi Társaság Civil-Katonai Kapcsolatok Szakosztályának. 2017-ig versenyszférában, 2017 óta pedig a Magyar Honvédség Egészségügyi Központban dolgozik honvédelmi alkalmazotti állományban. Az ott töltött idő nagyobb részében szolgáltatásfejlesztéssel és gazdálkodástámogatással foglalkozott.

A szolgáltatásfejlesztés területén végzett tevékenységéért 2019-ben az állományilletékes parancsnok szakmai elismerésben részesítette. Jelenleg, az alakulat szervezeti átalakítását követően humán kontrolling területen segíti a Magyar Honvédség munkáját.